

Sygn. akt III CSK 160/18

POSTANOWIENIE

Dnia 17 grudnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa J. K.
przeciwko T. s.r.o. z siedzibą w T. w Republice Czeskiej
o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 17 grudnia 2020 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 11 grudnia 2017 r., sygn. akt I ACz (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje
Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Apelacyjny w (...) zmienił postanowienie Sądu Okręgowego w K. oddalające wniosek pozwanej o odrzucenie pozwu w ten sposób, że pozew w sprawie o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną odrzucił.

Wskazał, że Sąd pierwszej instancji w motywach postanowienia odniósł się do prawa właściwego dla oceny roszczeń mogących powstać w celu udzielenia wierzycielowi ochrony w razie dokonania przez dłużnika czynności prowadzącej do jego pokrzywdzenia i roszczeń, jakich wierzyciel w związku z taką czynnością może dochodzić od osoby będącej stroną czynności z dłużnikiem, w razie gdy status któregoś z tych podmiotów, miejsca dokonania czynności lub miejsce, w którym wywołuje ona skutki, wskazują na możliwy związek z prawem obcym. Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd Okręgowy nieprawidłowo analizował prawo właściwe dla roszczeń powoda zamiast kwestie związane z jurysdykcją krajową. Podstawą rozstrzygnięcia jest art. 1099 § 1 k.p.c., który sąd ma obowiązek brać pod uwagę w każdym stanie sprawy. Z art. 4 ust. 1 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2012, L351,s.I ; dalej „rozporządzenie”) wynika, że z zastrzeżeniem przepisów tego rozporządzenia osoby mające zamieszkanie na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane, niezależnie od ich obywatelstwa przed sądy tego państwa członkowskiego. Wyjątki od tej zasady regulują przepisy sekcji 2-7 rozdziału II (art. 5 ust. 1 rozporządzenia 1215/2012). W myśl art. 63 rozporządzenia przez miejsce zamieszkania spółek i osób prawnych rozumie się miejsce, w którym znajduje się ich statutowa siedziba.

Kwestie związane z jurysdykcją sądów w przypadku powództwa ze skargi pauliańskiej zostały wyczerpująco zanalizowane w orzeczeniu Europejskiego

Trybunału Sprawiedliwości z dnia 10 stycznia 1990 r., C-115/88 Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert, Ingeborg Kockler przeciwko Dresdener Bank zachowującego aktualność w obowiązującym stanie prawnym. Wynika z niego, że powództwo wierzyciela zmierzające do ubezskutechnienia względem niego czynności dłużnika, rozporządzającej prawem rzeczowym na nieruchomości z zamiarem naruszenia praw wierzyciela, nie jest objęte zakresem zastosowania

przepisów regulujących wyjątki od wskazanej wyżej zasady tj. art. 7 pkt 2, art. 24 pkt 1 i 5 oraz art. 35 rozporządzenia 1215/2012.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, w świetle wskazanego orzeczenia, ETS pojęcie „czynu niedozwolonego” z art. 7 pkt 2 rozporządzenia odniósł do tych powództw, które nie są związane z umową w rozumieniu art. 7 ust. 1 rozporządzenia, a za pomocą których dochodzona jest odpowiedzialność pozwanego za szkodę. Celem powództwa ze skargi pauliańskiej nie jest zasądzenie zobowiązujące dłużnika do naprawienia szkody, która wyrządził wierzycielowi poprzez swą czynność rozporządzającą podjętą z zamiarem naruszenia praw wierzyciela, lecz usunięcie w stosunku do niego skutków czynności rozporządzającej jego dłużnika.

Jurysdykcja wyłączna sądów państwa położenia nieruchomości obejmuje wszystkie te sprawy, których podmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach zmierzające do ustalenia zakresu i stanu nieruchomości, własności, posiadania lub istnienia innych praw rzeczowych i zapewnienia podmiotom tych praw ochrony ich uprawnień. Stąd skarga pauliańska nie jest objęta zakresem stosowania art. 24 pkt 1 rozporządzenia. ETS podkreślił, że skarga pauliańska chroni interesy wierzyciela jednak nie zmierza do orzeczenia w postępowaniu mającym za przedmiot stosowanie środków przymusu, w szczególności przy wydaniu lub zajęciu nieruchomości lub ruchomości ze względu na wykonanie orzeczeń lub dokumentów i nie jest objęta zakresem stosowania art. 24 pkt 5.

Powództwo to nie służy także zachowaniu sytuacji faktycznej lub prawnej za okres do wydania orzeczenia sądu właściwego w sprawie głównej lecz

zmierza do zmiany sytuacji prawnej dotyczącej majątku dłużnika i wierzyciela a więc nie może być uznana za środek tymczasowy, w szczególności za środek zabezpieczający w rozumieniu art. 35 rozporządzenia.

Skoro zachodzi konieczność zastosowania ogólnej zasady wynikającej z art. 4 ust. 1 rozporządzenia a pozwana ma siedzibę w Republice Czeskiej w sprawie zachodzi brak jurysdykcji krajowej i pozew podlega odrzuceniu.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie przepisów postępowania art. 1099 k.p.c. w zw. z art. 7 pkt 2 rozporządzenia, art. 1099 k.p.c. w zw. z art. 7 pkt 1 lit. a) rozporządzenia oraz art. 1099 k.p.c. w zw. z art. 4 ust. 1 i art. 63 ust. 1 lit. a) rozporządzenia i wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy przez uznanie czynności prawnej oznaczonej w pozwie zawartej pomiędzy pozwanym i dłużnikami skarżącego za bezskuteczną. Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

O ile można podzielić pogląd Sądu Apelacyjnego, że Sąd pierwszej instancji nieprawidłowo analizował prawo właściwe dla roszczeń powoda zamiast kwestie związane z jurysdykcją krajową, o tyle nie można przyznać trafności stanowisku, iż w sprawie niniejszej zachodzi konieczność zastosowania ogólnej zasady wynikającej z art. 4 ust. 1 rozporządzenia.

Jako jedną z podstaw rozstrzygnięcia Sąd drugiej instancji przytoczył orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 10 stycznia 1990 r., C-115/88 Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert, Ingeborg Kockler przeciwko Dresdener Bank, z którego wynika, że powództwo wierzyciela zmierzające do ubezskutecznienia względem niego czynności dłużnika, rozporządzającej prawem rzeczowym na nieruchomości z zamiarem naruszenia praw wierzyciela, nie jest objęte zakresem zastosowania przepisów regulujących wyjątki od wskazanej wyżej zasady tj. art. 7 pkt 2, art. 24 pkt 1 i 5 oraz art. 35 rozporządzenia 1215/2012.

W dacie rozstrzygnięcia tj. 11 grudnia 2017 r. nie był jeszcze znany wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 4 października 2018 r. w sprawie C-337/17 wydany na wniosek Sądu Okręgowego w S. dotyczący wydania orzeczenia prejudycjalnego w postępowaniu Feniks spółka z o.o.

przeciwko Azteca Products & Services SL (curia.europa.eu/juris/ document). Sąd Okręgowy w S. zadał Trybunałowi dwa pytania prejudycjalne:

1/ czy sprawa z powództwa przeciwko kupującemu mającemu siedzibę w jednym państwie członkowskim o uznanie umowy sprzedaży nieruchomości położonej na obszarze innego państwa członkowskiego za nieskuteczną z uwagi na pokrzywdzenie wierzycieli sprzedającego, która to umowa została zawarta i w całości wykonana na obszarze tego innego państwa członkowskiego, jest „sprawą dotyczącą umowy” w rozumieniu art. 7 pkt 1 lit. a) rozporządzenia?

2/ czy na powyższe pytanie należy odpowiedzieć, stosując zasadę *acte éclairé*, poprzez odwołanie się do wyroku Trybunału z dnia 17 czerwca 1992 r., *Handte* (C-26/91. EU:C:1992:268), mimo że dotyczył on odpowiedzialności producenta za wady towaru, który nie mógł przewidzieć, komu w dalszej kolejności towar zostanie zbyty, a przez to kto będzie mógł od niego dochodzić roszczeń, natomiast powództwo przeciwko kupującemu „o uznanie umowy sprzedaży nieruchomości za bezskuteczną” z uwagi na pokrzywdzenie wierzycieli sprzedającego dla swej skuteczności wymaga wiedzy kupującego o tym, że czynność prawna (umowa sprzedaży) została dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, zatem kupujący musi się liczyć z tym, że takie powództwo może zostać przez wierzyciela osobistego sprzedającego wytoczone?

W ocenie Trybunału powództwo w postępowaniu głównym wytoczone na podstawie art. 527 k.c. zmierza do zabezpieczenia interesów własnych wierzyciela a nie do zwiększenia aktywów kupującego i jest objęte zakresem „spraw cywilnych i handlowych” w rozumieniu art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012. Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem Trybunału wspólny system przyznawania jurysdykcji opiera się na zasadzie ogólnej wyrażonej w art. 4 ust. 1 rozporządzenia. Jedynie w drodze wyjątku od zasady ogólnej jurysdykcji sądu miejsca zamieszkania lub siedziby pozwanego sekcja 2 rozdziału II rozporządzenia przewiduje określone zasady dotyczące jurysdykcji szczególnej, wśród których znajduje się zasada ustanowiona w art. 7 pkt 1 lit.a). Przepisy dotyczące jurysdykcji szczególnej należy interpretować w sposób ścisły a w odniesieniu do art. 7 pkt 1 lit.a) pojęcie w „spraw dotyczących umowy lub

roszczenia wynikającego z umowy” musi być interpretowane w sposób autonomiczny, by zapewnić jego jednolite stosowanie we wszystkich państwach członkowskich. Trybunał już orzekł, że zastosowanie tej zasady jurysdykcji zakłada istnienie dobrowolnie zaciągniętego zobowiązania, na którym opiera się wytoczone powództwo. Skarga pauliańska opiera się na wierzytelności i ma na celu utrzymanie gwarancji zaspokojenia wierzyciela, jaką dla wierzyciela stanowi majątek dłużnika. Jeżeli skarga jest wytoczona w oparciu o wierzytelność stanowiącą owoc zobowiązań podjętych przez zawarcie umowy, jest objęta pojęciem „spraw dotyczących umowy”. Trzeba więc, by jurysdykcja oparta na łączniku miejsca zamieszkania lub siedziby pozwanego została uzupełniona jurysdykcją przewidzianą przez art. 7 pkt 1 lit a) rozporządzenia, która to konstrukcja odpowiada - ze względu na oparcie stosunków łączących wierzyciela i dłużnika na zawartej umowie - zarówno wymogowi pewności prawa i przewidywalności przepisów o jurysdykcji, jak i celowi związanemu z prawidłowym administrowaniem wymiarem sprawiedliwości. Pragnący wytoczyć skargę wierzyciel ma zatem możliwość jej wytoczenia przed sądem „miejsca wykonania danego zobowiązania”, która to konstrukcję dopuszcza art. 7 pkt 1 lit. a) rozporządzenia.

Z tych względów Trybunał orzekł, że w sytuacji jaka zaistniała w postępowaniu głównym skarga pauliańska - za pomocą której wierzyciel z tytułu wierzytelności wywodzonej z umowy dochodzi uznania za bezskuteczną w stosunku do siebie czynności, którą uważa za dokonaną z jego pokrzywdzeniem, i która polega na zbyciu przez dłużnika składnika majątku na rzecz osoby trzeciej - jest objęta zakresem zastosowania podstawy jurysdykcji międzynarodowej ustanowionej w art. 7 pkt 1 lit a) rozporządzenia nr 1215/2012.

Ponieważ Sąd Apelacyjny wyraził odmienny pogląd prawny co do możliwości stosowania w tej sprawie wyjątków od zasady ogólnej jurysdykcji sądu miejsca zamieszkania lub siedziby pozwanego, zaś sekcja 2 rozdziału II rozporządzenia przewiduje określone zasady dotyczące jurysdykcji szczególnej, wśród których znajduje się zasada ustanowiona w art. 7 pkt 1 lit.a) mająca zgodnie z wyżej cytowanym orzeczeniem Trybunału zastosowanie do skargi

pauliańskiej , nie można odeprzeć zarzutu naruszenia art. 1099 § 1 k.p.c. w zw. z art. 7 pkt 1 lit.a) rozporządzenia, zwłaszcza że dokonana przez Sąd Apelacyjny ocena prawna nie zawiera rozważań w zakresie tej normy prawnej.

Z tych względów orzeczono na podstawie art. 398 ¹⁵ k.p.c.